

Energie-
systeem



Industrie



Landbouw en
landgebruik



Gebouwde
omgeving



Mobiliteit



Circulair



Keuzewijzer

Te nemen besluiten

Mogelijke beleidsinstrumenten

Overkoepelende hoofdkeuzes

Wat wordt de Nederlandse inzet voor het EU klimaat- en energiebeleid na 2030?

Keuze maken over:

- ☐ ☒ De inzet op EU maatregelen om duurzame industriële productie te stimuleren en te beschermen tegen weglek.
- ☐ ☒ De inzet op opschaling van koolstofverwijdering.
- ☐ ☒ De inzet op EU klimaatbeleid voor landbouw en landgebruik.
- ☐ ☒ De inzet op gebruik van internationale kredieten als alternatief voor emissiereductie binnen de EU.

Fiche 21 (groene vraagcreatie)

Fiche 28 (inkoopprogramma negatieve emissies)

Zie paragraaf 3.3

Zie paragraaf 3.1

Sturen op EU-doelen of formuleren aanvullende nationale doelen richting 2040?

Keuze maken over:

- ☐ ☒ Welke maatregelen het kabinet wil nemen gericht op het streefdoel van 55%-reductie in 2030
- ☐ ☒ Invulling geven aan EU-verplichtingen of aanvullend ook sturen op een nationaal doel richting 2040
- ☐ ☒ Restemissie doel voor landbouw & landgebruik in 2050.
- ☐ ☒ De wijze waarop Klimaat- en energiebesluitvorming wordt ingericht.

Zie paragraaf 4.1

Hoe worden de kosten van de transitie gefinancierd en verdeeld?

Keuze maken over:

- ☐ ☒ Welke transitiekosten worden publiek gefinancierd, en welke kosten worden op welke manier over meerdere generaties uitgesmeerd.
Het al dan niet beschikbaar stellen van extra budgettaire middelen voor de klimaat- en energietransitie.
- ☐ ☒ Maatregelen om burgers, maatschappelijke organisaties en mkb te ondersteunen.
Maatregelen om de internationale concurrentiepositie en strategische weerbaarheid te verbeteren.

Zie paragraaf 4.2

Basisvoorwaarden

Is het kabinet bereid om de maatregelen uit het basisvoorwaardenpakket uit te voeren?

Keuze maken over:

- ☐ ☒ Het al dan niet inzetten op versterking van de realisatiekracht.
- ☐ ☒ Het al dan niet uitvoeren van maatregelen in het basisvoorwaardenpakket

Zie hoofdstuk 5

Fiche 6 (infrastructuur waterstof)
Fiche 8 (efficiënter benutten elektriciteitsnet)
Fiche 9 (leveringszekerheid elektriciteit)
Fiche 11 (Uitvoeringsmiddelen)
Fiche 13 (programma ruimte voor energie)
Fiche 17 (overname private warmtebedrijven)
Fiche 24 (gebiedsinvesteringsagenda)
Fiche 38 (laadinfrastructuur)
Fiche 47 (opleiding technisch personeel)
Fiche 48 (arbeidsmarkt)

Energiesysteem



Wil het volgende kabinet het generieke instrumentarium voor innovatie, opschaling en uitrol van duurzame energie-opwek en CO₂-reductie continueren?

Keuze maken over:

- ☒ Het voortzetten van energie-innovatiebeleid.
- ☒ Het continueren van de onrendabele top subsidie (SDE++) voor investeringen in technieken voor de energietransitie.

Fiche 12 (innovaties)

Fiche 3 (SDE++)

Welke bronnen voor CO₂-vrije elektriciteitsproductie – wind-, zonne-, kernenergie – wil het volgende kabinet opschalen en in welk tempo?

Keuze maken over:

- ☒ Het inzetten van *Contract for Difference* om de huidige routekaart van 23 GW windenergie op zee uit te rollen en in welk tempo.
- ☒ Het voortzetten van de routekaart richting 2040: 30 GW of 40 GW (bij volledige elektrificatie van industrie) en in welk tempo.
- ☒ De doorgang van de bouw van twee of vier kerncentrales.

Fiche 4 (CfD windenergie op zee)

Fiche 4 (CfD windenergie op zee)

Fiche 5 (kernenergie)

Op welke manier wil het volgende kabinet waarborgen dat vraag naar elektriciteit gelijktijdig wordt gestimuleerd met het aanbod?

Keuze maken over:

- ☒ Met welke (combinatie van) instrumenten elektrificatie wordt gestimuleerd.
- ☒ Al dan niet besluiten om de kosten van elektriciteitsinfrastructuur anders te verdelen.
- ☒ De inzet om flexibiliteit in het elektriciteitssysteem te vergroten.
- ☒ Hoe de leveringszekerheid van elektriciteit na 2030 geborgd gaat worden.

Fiche 26 (stimulans elektrificatie)

Fiche 27 (CO₂-heffing)

Fiche 46 (energiebelasting)

Fiche 10 (dempen nettarieven)

Fiche 8 (Efficiënter benutten elektriciteitsnet)

Fiche 9 (leveringszekerheid elektriciteit)

Is een volgend kabinet bereid de volloop- en ontwikkelrisico's af te dekken van de verdere uitrol van infrastructuur van warmte, waterstof en CCS?

Keuze maken over:

- ☒ Het al dan niet afdekken van de risico's als overheid voor de uitrol van de infrastructuur voor:
 - ☐ • Warmte
 - ☐ • Waterstof
 - ☐ • CCS

Zie paragraaf 7.3

Fiche 6 (realisatie infrastructuur)

Zie paragraaf 6.2

Energiesysteem

Welke bijdrage leveren import en eigen productie voor de beschikbaarheid van hernieuwbare waterstof in vraagsectoren (industrie en mobiliteit)?

Keuze maken over:

- ☒ Welke instrumenten worden ingezet om de hernieuwbare waterstofketen op gang te brengen:
- ☐ • vraagstimulering in industrie en mobiliteit
- ☐ • Aanbod: subsidies elektrolyse + import
- ☐ • Infra: afdekken vollooprisico

Fiche 20 (waterstofinstrumentarium)

Fiche 7 (opschaling aanbod)

Fiche 6 (realisatie infrastructuur)

Hoe gaat een volgend kabinet sturen op de inzet van (schaarse) duurzame koolstofdragers en het opschalen van het aanbod?

Keuze maken over:

- ☐ ☒ Het op gang krijgen van de duurzame koolstofketen via verduurzamen van chemie en raffinaderijen.

Fiche 21 (groene vraagcreatie)

Zet het volgende kabinet in op de realisatie van koolstofverwijdering door BECCS in Nederland?

Keuze maken over:

- ☐ ☒ Al dan niet subsidiëren van koolstofverwijdering bij grote bio-energiecentrales (BECCS).
- ☐ ☒ Al dan niet stimuleren van vraagcreatie van koolstofverwijdering bij andere toepassingen (zoals bij AVI's).

Fiche 29 (BECCS)

Fiche 28 (inkoopprogramma negatieve emissies)

Industrie



Maakt het volgend kabinet de keuze om de EII te ondersteunen bij het herstel van de concurrentiepositie en bij de verduurzamingsopgave of niet?

Keuze maken over:

- ☐ ☒ Al dan niet besluiten om de EII te ondersteunen bij het herstel van concurrentiepositie en verduurzaming

Fiche 20 (waterstofinstrumentarium)
Fiche 21 (groene vraagcreatie)
Fiche 22 (subsidie instrumentarium)
Fiche 23 (Innovatiefonds)
Fiche 24 (gebiedsinvesteringsagenda)
Fiche 25 (Maatwerk)
Fiche 26 (stimulans elektrificatie)

Welke transitieaanpak staat het kabinet voor ogen?

Keuze maken over:

- ☐ ☒ EU beleid zonder aanvullende nationale beprijzing.
☐ ☒ EU beleid zonder aanvullende nationale beprijzing en met aanvullende nationale stimulerings.

☐ ☒ EU beleid met aanvullend nationale beprijzing.
☐ ☒ EU beleid met aanvullend combinatie van nationale beprijzing en (beperkt) nationale stimulerings.

Fiche 20 (waterstofinstrumentarium)
Fiche 21 (groene vraagcreatie)
Fiche 22 (subsidie instrumentarium)
Fiche 23 (Innovatiefonds)
Fiche 24 (gebiedsinvesteringsagenda)
Fiche 25 (Maatwerk)
Fiche 26 (stimulans elektrificatie)
Fiche 27 (CO₂-heffing)
Fiche 20, 21, 22, 24, 24, 25, 26 en 27

Welke sturingsfilosofie kiest het kabinet indien zij ervoor kiest de Energie Intensieve Industrie te ondersteunen?

Keuze maken over:

- ☐ ☒ Een agnostische opstelling en inzet van generiek instrumentarium of,
☐ ☒ gerichte sturing vanuit een visie op toekomstige verdienpotentieel; extra aandacht voor kansrijke sectoren en bedrijven.

n.v.t.

Landbouw en landgebruik



Hoe richt je het systeem van doelsturing in?

Keuze maken over:

- ☐ ☒ KPI's, streefwaardes en bedrijfsgerichte normen voor bedrijfsspecifieke emissiereductie.
- ☐ ☒ Hoe bedrijfsspecifieke doelen op bedrijfsniveau worden geborgd.
- ☐ ☒ De systematiek voor monitoring, dataverzameling en -uitwisseling.
- ☐ ☒ Het al dan niet mogelijk maken van de implementatie van de toepassingsvormen informeren tot en met afrekenen.
- ☐ ☒ Al dan niet publiceren van streefwaardes die gelden per 2030 en dienen als tussenmeting.

Fiche 35 (doelsturing op bedrijfsniveau)

Fiche 35 (doelsturing op bedrijfsniveau)

Fiche 34 (doelsturing via emissieheffing)

Fiche 34 (doelsturing via emissieheffing)

Fiche 35 (doelsturing op bedrijfsniveau)

Fiche 35 (doelsturing op bedrijfsniveau)

Wat gaat de overheid aan extra maatregelen inzetten naast doelsturing?

Keuze maken over:

- ☐ ☒ Het al dan niet inzetten van subsidies/beloningen gericht op het versnellen van de toepassing van technologische innovaties en managementmaatregelen.
- ☐ ☒ Het al dan niet nemen van maatregelen naast doelsturing.
- ☐ ☒ Het al dan niet beschikbaar stellen van extra middelen voor de uitvoering van maatregelen voor bossen en veenweidegebieden.
- ☐ ☒ Het al dan niet inzetten van een subsidie gericht op inzet methaanremmers.

Fiche 30 (krimp veestapel)

Fiche 30 (krimp veestapel)

Fiche 34 (doelsturing via emissieheffing)

Fiche 32 (bossenstrategie)

Fiche 33 (veenweide)

Fiche 31 (methaanremmers)

Hoe borgen we een stabiele koers naar klimaatneutraliteit in de glastuinbouw in 2040?

Keuze maken over:

- ☐ ☒ De aanpak tot 2040 op basis van de in gang gezette evaluatie van het huidige convenant.

Fiche 37 (Glastuinbouw)

Gebouwde omgeving



Welke aanpak kiest het kabinet ten aanzien van de kostenverdeling van de transitie in de gebouwde omgeving, met het oog op handelingsperspectief en draagvlak?

Keuze maken over:

- ☒ Continuering subsidie- en ondersteuningsinstrumenten om verduurzaming te ondersteunen (o.a. ISDE, Nationaal isolatieprogramma, SVVE, SAH, WIS, SVOH, Garantieregeling Warmtenetten, Warmtefonds, DuMaVa, Rijksvastgoed).
- ☒ Het verhogen van de investeringscapaciteit bij woningcorporaties voor verduurzaming sociale huurwoningen.

Fiche 14 (isolatie)
Fiche 15 (warmtepomp)
Fiche 16 (collectieve warmte)
Fiche 18 (maatschappelijk vastgoed)
Fiche 19 (Nationaal Warmtefonds)
Fiche 49 (procesbegeleiding VvE)

Kiest het kabinet voor een duidelijk normerend pad voor alle gebouweigenaren, of blijft het beleid voor woningeigenaren gebaseerd op vrijwilligheid?

Keuze maken over:

- ☒ Isolatielenormen van gebouwen (aanscherping voor huursectorsector en utiliteitsbouw, toevoegen koopwoningen, vve's).
- ☒ Invoering van normeringen die samenhangen met de energieprestatie van installaties.
- ☒ Uitbreiden procesondersteuning gebouweigenaren middels Energiehuis.

Fiche 14 (isolatie)
Fiche 18 (maatschappelijk vastgoed)
Fiche 15 (warmtepomp)

Kiest het kabinet voor duidelijke sturing en beschikbaarheid van middelen om het potentieel van warmtenetten te benutten, of blijft de huidige meer vrijblijvende benadering leidend?

Keuze maken over:

- ☒ Uitkoop private warmtebedrijven.
- ☒ Meer regie vanuit het Rijk door middelen te reserveren voor clusterdeals en een relatieve prijsgarantie voor collectieve warmte.

Fiche 17 (overname warmtebedrijven)
Fiche 16 (collectieve warmte)

Mobiliteit



Kiest het kabinet voor het ontmoedigen van het aanschaffen van (nieuwe) brandstofauto's (door beprijzing) en/of voor het stimuleren van de aanschaf van nieuwe en gebruikte elektrische auto's?

Keuze maken over:

- ☐ ☒ Het al dan niet versnellen elektrificatie wagenpark en daarbij een keuze maken tussen het ontmoedigen van een nieuwe brandstofauto (door beprijzing), de aanschaf van elektrische auto's verder te stimuleren of een combinatie van deze twee opties.

Fiche 39 (ingroei EV)

Fiche 45 (verlaagd tarief mrb)

Kiest het kabinet voor een andere verdeling van de belastingdruk tussen enerzijds de aanschaf en het bezit en anderzijds het gebruik van de auto?

Keuze maken over:

- ☐ ☒ Het al dan niet invoeren van een vorm van betalen naar gebruik voor personen- en bestelauto's.

Fiche 40 (betalen naar gebruik)

Kiest het kabinet om maatregelen te nemen om in Nederland hernieuwbare energiedragers te produceren en in te blijven zetten op technologische ontwikkeling en infrastructuur voorzieningen voor verduurzaming van de lucht- en scheepvaart?

Keuze maken over:

- ☐ ☒ Het al dan niet produceren van hernieuwbare energiedragers (biobrandstoffen en synthetische brandstoffen) in Nederland of het in Nederland opwerken van halffabricaten uit het buitenland voor de lucht- en zeevaart.
- ☐ ☒ Investing in innovatie en infrastructuur ontwikkeling om CO₂ emissieloos en meer energie-efficiënt varen en vliegen mogelijk te maken.

Fiche 41 (biobrandstoffen)

Fiche 42 (zee- en binnenvaart)

Fiche 43 (luchtvaart)

Circulair

Kiest het kabinet om aanvullende maatregelen te nemen om de transitie naar een circulaire economie te versnellen?



Keuze maken over:

- ☐ ☒ Subsidies en normen om het duurzaam gebruik van grondstoffen, afvalstromen en her te gebruiken producten te bevorderen.

Fiches 51 – 57 (circulair)